

Pašziņotas darba nespējas struktūras izmaiņas no 2006. līdz 2013. gadam

Svetlana Lakiša¹, Inese Gobiņa^{2,3}, Ivars Vanadzīņš¹

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

¹ Darba drošības un vides veselības institūts

² Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultāte

³ Sabiedrības veselības un epidemioloģijas katedra

Ievads. Darba nespējas dati ir rādītājs ne tikai darba populācijas veselības novērtējumā, bet tas kalpo arī kā indikators darba vides faktoru ietekmei. Pēdējos gados pieaug izmaksājamo slimības pabalstu apjoms un slimības pabalstu saņēmēju skaits. Jāņem vērā, ka oficiāli noformētās slimības lapas ir tikai darba nespējas daļa, kas rada izmaksas valstij un darba devējam. Slimošana, nenoformējot oficiālo slimības lapu (sarunājot ar darba devēju), un t. s. prezenteisms darbā (cilvēks ierodas darbā, lai gan ir slims) tāpat ir daļa no reālās darba nespējas.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir izpētīt pašziņotas darba nespējas (DN) struktūras izmaiņas no 2006. līdz 2013. gadam. Darbā tiek analizēti pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā” dati par 2006., 2010. un 2013. gadu. Šie DN dati ir pašziņoti. Tas nozīmē, ka respondenti paši norāda DN veidu pēdējā gada laikā. Respondentu skaits bija 6720.

Rezultāti. Nodarbināto grupā, kuri nav slimojuši pēdējā gada laikā, nav nozīmīgu atšķirību pa gadiem. Savukārt pārējās DN grupās ir nozīmīgas izmaiņas: 2010. gadā slimotāji oficiālu slimības lapu noformēja retāk (22,7%), salīdzinot ar 28,6% 2006. gadā un 29,3% 2013. gadā, $p < 0,001$, bet, nenoformējot slimības lapu, 2010. gadā slimoja biežāk (7,5%) nekā 2006. gadā (5,2%) un 2013. gadā, $p < 0,005$. Arī gājuši uz darbu, esot slimi, viņi biežāk 2010. gadā (11,6%) nekā 2006. gadā (7,2%) un 2013. gadā (8,7%), $p < 0,001$. Gan sievietes (23,8%, $p < 0,001$), gan vīrieši (21,2%, $p < 0,005$) retāk noformēja oficiālo slimības lapu 2010. gadā, salīdzinot ar 2006. gadu (sievietes – 30,6%, vīrieši – 26,1%) un 2013. gadu (sievietes – 30,5%, vīrieši – 27,9%). Toties sieviešu darba populācijā 2010. gadā pieauga DN, nenoformējot slimības lapu (2006. gadā – 5,0%, 2010. gadā – 8,3%, 2013. gadā – 5,4%, $p < 0,001$). Tāpat 2010. gadā pieauga prezenteisms abās dzimuma grupās attiecīgi 2006., 2010. un 2013. gadā: vīriešiem – 5,8%, 11,1% un 8,4%, $p < 0,001$, un sievietēm – 8,3%, 12,0%, 8,8%, $p < 0,005$. Vecuma grupās 25–34 gadi, 45–54 gadi un 55–80 gadi 2010. gadā vidēji par 8% samazinājās to darbinieku skaits, kuri noformēja slimības lapu ($p < 0,005$). Nozīmīgas atšķirības 2010. gadā DN, nenoformējot slimības lapu, tika konstatētas vecuma grupā 55–80 gadi, 11,1% strādājošo, salīdzinot ar 4,6% 2006. un 2013. gadā ($p < 0,001$). Kopumā biežāk uz darbu nāca slimi darbinieki vecuma grupā 25–44 gadi, bet, analizējot prezenteismu pa gadiem, 2010. gadā vidēji par 5% biežāk tas bija vecuma grupā 25–34 gadi, 35–44 gadi un 55–80 gadi ($p < 0,01$). 2010. gadā pamatizglītības, vidējās un vidējais profesionālās izglītības grupā oficiālās slimības lapas noformēja ievērojami mazāk (attiecīgi 7% līdz 12% mazāk, $p < 0,01$), bet biežāk slimoja, nenoformējot slimības lapu, augstākās izglītības grupā (vidēji par 6% biežāk, $p < 0,001$). Prezenteismam pamatizglītības grupā vērojama tendence katru gadu pieaugt (no 5,1% 2006. gadā uz 14,2% 2013. gadā, $p < 0,01$), savukārt profesionālās vidējās izglītības grupā prezenteisms bija ievērojami izteiktāks 2010. gadā (vidēji par 5% vairāk nekā citos gados, $p < 0,001$).

Secinājumi. Ekonomiskā krīze un izmaiņas slimības pabalstu aprēķināšanas kārtībā ir ietekmējusi nodarbināto DN struktūru 2006.–2013. gadā. 2010. gadā tika konstatētas nozīmīgas atšķirības DN dzimumu, vecumu un izglītības grupās – kopumā samazinājās oficiāli noformētā DN (ko var redzēt arī slimības pabalstu izdevumu statistikā), bet atsevišķās grupās pieauga neoficiālā DN un prezenteisms.

ES Interreg Central Baltic projekts “Māsu izglītības attīstība” (Nurse education development).